

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-28-36

УДК 340.1

В. Ф. СІРЕНКО,

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент НАН України,

академік НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-3377-7524

ВІЙСЬКОВІ СОЮЗИ, БЛОКИ – ЗАСТАРІЛА ФОРМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті викладено доктринальний теоретичний підхід до розуміння змісту війни, яка відбувається в Україні, та можливості її припинення. Зазначено, що причини війни приховані у глибинах змісту інтересів конфліктуючих сторін. Щоб зрозуміти зміст цих інтересів, необхідно уявляти зміст інтересу незалежно від носія. Інтерес є залежністю між необхідністю задоволення потреб суб'єкта і можливістю їх задоволення через діяльність суб'єкта, носія інтересу. Визначивши потреби суб'єкта, можна визначити і можливості їх задоволення, а також передбачити діяльність суб'єкта. Висвітлено три групи інтересів щодо їх носіїв: США та всього Заходу, РФ та України.

Ключові слова: інтерес, потреби, суверенітет, територіальна цілісність, військові союзи, блоки, безпека, небезпека.

Sirenko Vasyf. Military unions, blocks – an old form of ensuring state security

The article outlines a doctrinal theoretical approach to understanding the content of the war taking place in Ukraine and the possibility of its termination. It is noted that the causes of the war are hidden in the depths of the interests of the conflicting parties. In order to understand the content of these interests, it is necessary to imagine the content of the interest regardless of the medium. Interest is a dependence between the need to satisfy the subject's needs and the possibility of their satisfaction through the activity of the subject, the bearer of interest. Having determined the subject's needs, it is possible to determine the possibilities of their satisfaction, as well as predict the subject's activities. Three groups of interests regarding their carriers are highlighted: the USA and the entire West, Russia and Ukraine.

Key words: interest, needs, sovereignty, territorial integrity, military alliances, blocs, security, danger.

Актуальність теми. Історія людства від далекої давнини донині супроводжується родовими, племінними, міжнародними конфліктами, війнами та іншими зіткненнями. У постійній боротьбі неминуче створюються союзи, коаліції, блоки між ворогуючими сторонами. Необхідно визнати, що військо-

* **Sirenko Vasyf**, Doctor of Juridical Sciences, Full Professor, Corresponding Member of the NAN of Ukraine, Academician of the NALS of Ukraine

ві блоки і союзи до певного часу забезпечували як безпеку народів, що беруть участь у них, так і перемоги, і поразки в ході загарбницьких агресивних воєн.

Звернемо увагу на військові союзи світових воєн XX ст. Саме військові союзи забезпечили перемогу як у Першій, так і в Другій світових війнах. Проте часи змінюються, і подальше використання військових союзів як переваги однієї з конфліктуючих сторін стало обмежуватися в силу досягнень науково-технічного прогресу. Атомна зброя у міжнародній практиці називається зброєю стримування, тобто обмеженням можливостей військових конфліктів.

У наш час у західних політичних колах серед політологів і експертів точиться дискусія про те, чи може бути переможена у війні держава, яка володіє атомною зброєю? Адже у випадку програшу у війні така держава може застосувати атомну зброю, що призведе до згубних руйнівних наслідків для всієї планети. Ця обставина ще раз свідчить про те, що держави повинні уникати військових конфліктів, а нейтралітет держави більше забезпечує її безпеку, ніж членство у воєнних союзах і блоках.

Однак не тільки атомна зброя є суттєвим засобом стримування війни через взаємне знищення конфліктуючих сторін. Іншим суттєвим засобом стримування воєн на планеті є поширення об'єктів «мирного атому», гідро-технічних споруд, великих хімічних комплексів та інших вибухонебезпечних об'єктів. Сотні атомних блоків, що працюють на території США; десятки атомних блоків, що працюють на території Західної Європи та РФ; атомні станції та 5 гідроелектростанцій, які працюють в Україні, є смертельною небезпекою для території і населення цих країн у випадку справжньої «гарячої» війни. Річ у тому, що сьогодні засоби доставки вибухових речовин на вибухонебезпечні об'єкти в разі перевершують можливості їх захисту з допомогою протиракетної та протиповітряної оборони. Якщо країна має засоби доставки (ракетами), що в десятки разів перевищують швидкість звуку, відповідно захисту проти цієї ударної сили практично немає. Тому й без застосування атомної зброї у війні можуть бути досягнуті ті ж руйнівні результати, які можливі із застосуванням атомної зброї. У цих умовах військові союзи та блоки втрачають свої можливості забезпечення безпеки держави. Ні США, ні Західна Європа, ні РФ, ні Україна не захищені проти гіперзвукової зброї ураження, і жодні військові блоки, союзи допомоги не можуть, а отже, і немає виправдання вступу до таких союзів та блоків.

Мета публікації. Дослідити доктринальний теоретичний підхід до розуміння змісту війни, яка відбувається в Україні, та можливості її припинення. Однак пам'ятаємо про те, що немає кращої практики, ніж добре обгрунтована теорія.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні, як у державних, так і громадських інститутах, а також телепередачах активно обговорюється питання про вступ України до НАТО. Президентові Порошенку вдалося використати

парламентську більшість для закріплення в Конституції прагнення України до НАТО.

Вступ України до НАТО як конституційна вимога, на моє глибоке переконання, є антиконституційним, у зв'язку з тим, що він звужує й обмежує державний суверенітет України, зобов'язує державну владу підкорятися односторонньому рішенням в міжнародній державній політиці. Суверенна держава повинна мати можливість у будь-який момент скерувати свою зовнішню політику за вигідним курсом. Якщо Конституція зобов'язує державу до одностороннього вступу до НАТО, обмежуючи інші напрями зовнішньої політики, відповідно звужується суверенітет держави, що є неприпустимим.

Протягом десятиліть багато громадських діячів в Україні (політологи, журналісти, окремі вчені та ін.) стверджують, що вступ України до НАТО забезпечить її безпеку, і за цієї умови жодна країна світу не наважиться загрожувати Україні, її територіальній цілісності та суверенітету. Зовні, на перший погляд, така позиція видається логічною та послідовною. Дійсно, згідно з установчими документами НАТО, будь-який напад на одну з країн НАТО дорівнює нападу на всі країни, що входять до цього блоку. Зрозуміло, що агресор отримає колективну відсіч з боку всіх країн НАТО.

Однак такий підхід має суттєві недоліки, які руйнують його логіку та послідовність. Річ у тому, що в Україні діють 5 атомних електростанцій та 5 гідроелектростанцій на рівнинній річці Дніпро. Вони є доволі вразливими, практично смертельно небезпечними об'єктами, які містять можливість одномоментної руйнації як території, так і знищення всього населення в Україні. Україна пережила, включаючи величезні втрати, сумнозвісну Чорнобильську трагедію. Проте скільки ще потенційно можливих трагедій криється у руйнуванні атомних і гідроелектростанцій або у випадку справжньої активної війни. З огляду на зазначене, навіть країни НАТО, які мають на своїх територіях подібні об'єкти, є не захищеними в питаннях своєї безпеки.

Багато десятиліть після Великої Вітчизняної війни відсутні факти військових, широкомасштабних зіткнень між країнами, які мають зазначені смертельно небезпечні, вразливі у військовому сенсі об'єкти. НАТО не може забезпечити безпековий режим жодній країні світу, де є об'єкти, смертельно вразливі при військових зіткненнях. Західна Європа чудово усвідомлює, що буде з її територією, якщо відбудеться масштабна, руйнівна атомна катастрофа в Україні. Європа зазнає смертельно радіоактивної небезпеки. Саме тому її завдання – не допустити Україну до НАТО та виключити можливість військового зіткнення між НАТО та РФ на території України. Вважаю, що скільки б не записувалося в Конституції України положень про прагнення України до НАТО, не можна переступити відомий принцип, що «закон – могутній, але влада потреби сильніша». Необхідність не допустити війни між РФ і НАТО не дасть змоги Україні вступити до цього найсильнішого, агресивного, однак обмеженого у своїх можливостях західно-атлантичного блоку. Варто глибоко розуміти природу соціальних інтересів, які об'єктивно вима-

гають від країн, що вступають у міжнародні відносини, враховувати не лише просту лінійну логіку, а й діалектичну логіку, яка виходить із протилежностей та суперечностей.

Деякі політологи та політичні діячі стверджують, що якби Україна була у складі НАТО, ми б не втратили Криму й не було б сепаратизму на Донбасі. На мою думку, суспільні практики не підтверджують цього висновку. Річ у тім, що сепаратизм доволі поширений і в країнах НАТО. Візьмімо, до прикладу, сепаратистів Каталонії та Країни Басків в Іспанії, Шотландію, Ірландію у Великій Британії, Квебек у Канаді та інші, які проявляють себе доволі активно в країнах НАТО, загрожуючи розколом країни. НАТО виявилось безсилим проти волевиявлення окремих районів, хоча справа іноді сягає відкритої збройної боротьби. Наприклад, Північна Ірландія – Велика Британія, Країна Басків – Іспанія. Отже, не завжди та не в усіх випадках життя НАТО здатне забезпечити повну безпеку країн, які входять до цього блоку. Про це політичним діям України необхідно завжди пам'ятати й не поспішати вступати до таких спілок, які небезпечні для народу України.

Будь-яка війна має приводи та глибинні причини. Приводи відомі всім, про них багато говорять, вони обростають міфами політологів і журналістів. Проте справжні причини війни відомі не всім. Вони приховані у глибинах змісту інтересів конфліктуючих сторін.

Щоб зрозуміти зміст цих інтересів, необхідно мати уявлення про зміст інтересу взагалі незалежно від носія. На мою думку, інтерес – це залежність між необхідністю задоволення потреб суб'єкта і можливістю їх задоволення через діяльність самого суб'єкта, носія інтересу. Визначивши потреби суб'єкта, можна визначити можливості їх задоволення, а також передбачити діяльність суб'єкта. Ця формула інтересу дає змогу розкрити механізм формування та реалізації будь-яких інтересів.

В умовах війни важливо прислуховуватись не тільки до суджень, що лежать на поверхні, про окремі факти конфлікту, а й знати сутнісні причини війни, в чиїх інтересах вона ведеться й інтереси яких зазнають поразки в цій війні.

Вважаю, що причиною війни в Україні є зіткнення інтересів трьох сторін: США та всього Заходу, РФ та України. Щоб зрозуміти суть конфлікту, розглянемо три групи інтересів щодо їх носіїв.

Інтереси США, НАТО, Заходу. Необхідно враховувати, що після руйнування СРСР США заявили про однополярну гегемонію у світі. Політики США наголосили, що об'єктом, сферою, місцем їх інтересів може бути будь-який куточок Землі. І вони реально почали втілювати цю теорію у практику своєї поведінки. Маючи військову організацію НАТО, США грубо та безцеремонно втручаються у справи інших країн. Бомбардування Сербії, Лівії, розгром Іраку, окупація Афганістану – яскраве тому свідчення. Приводи цинічно вигадують, діючи за принципом: силу звикли поважати всі, якою б вона не була, людство проковтнуло розбійницькі та хуліганські дії без належної реакції на них з боку ООН.

Відповідно до доктрини, що інтереси США можуть бути оголошені у будь-якому куточку Землі, США, НАТО та Захід практично контролюють всю планету, окрім РФ та Китаю. Варто зазначити, що США мають сотні військових баз у десятках країн світу, де служать близько півмільйона солдатів США. Так реалізується контрольна доктрина США у планетарному масштабі. Саме таким чином і сформовано перший конфлікт інтересів.

Річ у тім, що РФ і Китай своєю незалежною присутністю на планеті звужують можливості США в гонитві за повним тотальним контролем над планетою. США та НАТО взяли під свій прямий або опосередкований контроль усі країни та континенти, окрім РФ і Китаю.

Проте США нав'язує свій контроль зухвало, з лицемірними обіцянками не шкодити, потім вдаючи, що таких обіцянок не було.

У процесі розвалу Варшавського договору США і НАТО обіцяли в промовах своїх лідерів, що НАТО не просуватиметься на Схід до кордонів РФ, проте вже сьогодні НАТО існує в усіх країнах Східної Європи.

Мета США, НАТО – підійти якомога ближче до кордонів РФ у країнах Східної Європи. Саме тому найпривабливішим є географічне розташування України. Очевидно, що якщо Україну включити до НАТО, війська західного альянсу будуть розташовані на кордоні України та РФ, відповідно РФ буде під повним військовим контролем НАТО. РФ вважає це для себе смертельно небезпечним. Отже, керуючись формулою інтересу «потреба – можливість», НАТО має потребу вийти до кордонів РФ у Східній Європі. Ця потреба реалізується через можливість вступу України до НАТО. Інтерес сформований, справа – за реалізацією.

Для досягнення своєї мети США не шкодують ні часу, ні грошей, ні енергійного натиску в усіх сферах життя – економіці, політиці, дипломатії, культурі та інших.

Держчиновник США В. Нуланд зізналася, що США марно вклали в Україну останні роки понад 5 млрд доларів. Таким чином, першопричиною війни в Україні є потреба США вийти до кордонів РФ і контролювати її. У цих умовах Україна надає США такі можливості через вступ до НАТО. Коли РФ заявляє про незгоду щодо вступу України до НАТО, західні політики голосно стверджують, що Україна – вільна країна, і це її справа, до якого союзу вступати. Проста людська думка, підтверджує це твердження, забуваючи про те, що також існують інтереси РФ, які не можна не враховувати. Українські політики сміливо заявляють, що ми вирішимо, куди вступати, а РФ – нам не указ. З цим твердженням можна категорично погодитись і підтримати його, але є інтереси РФ.

Згадаймо, що коли на початку 1960-х СРСР розмістив ракети на Кубі, то США пригрозили війною. Вибухнула Карибська криза і СРСР прибрав ракети з Куби, а США – з Туреччини. Жодна країна не може чекати та спостерігати, як сусід готує на неї атаку. Ізраїль не чекає, коли Іран створить свою атомну бомбу, а погрожує знищити атомні об'єкти Ірану, якщо матеріали для

бомби створюватимуться. Політики РФ вважають, що інтереси їх країни через географічне і військово-стратегічне становище України не можуть дозволити РФ спокійно спостерігати, як НАТО через Україну підходить до кордонів РФ, і без війни бере її під повний військовий контроль.

Українські політики не бажають знати про інтереси РФ, але ці інтереси об'єктивно існують і вони потребують свого процесу формування і реалізації.

Інтереси РФ. Щоб зрозуміти корінні інтереси РФ, необхідно не забувати, що вся історія Росії – це історія воєн, перемог і поразок. Утримати за собою землю на євразійських теренах могла лише сильна держава, яка завжди готова до захисту своєї безпеки. Не забуваємо, що РФ підкорювали і хотіли підкорити багато народів: татаро-монголи, поляки, шведи, французи, англійці, турки, німці, об'єднувалися навіть у коаліції, але всі виявилися розгромленими та поваленими у своїх амбітних бажаннях. Протягом багатьох століть виклики та небезпеки створили культ держави, як неперехідної цінності, що забезпечує життя громадянина. РФ звикла до того, що безпека військова для неї є способом забезпечення її інтересів. Російський цар Олександр III наголошував, що Росія не має союзників, крім армії та флоту.

У формуванні інтересу за формулою «потреба – можливість» для РФ є перший пріоритет – її безпека – недопущення до її кордонів будь-кого, хто становить загрозу. Нині щодо розкладу світових сил, це недопущення військ НАТО на територію України, ця потреба становить гегемонію, яка домінує та невідкладна.

Проте, яка можливість здатна задовольнити цю потребу? Тільки одна – якщо Україна не вступатиме до НАТО і не дозволить НАТО розміщувати свої війська на території України поблизу кордонів із РФ. Так стверджують її політики. Це й спонукало РФ, за твердженням російських політиків, до війни з Україною. Проте Україна оголосила про свій намір вступити до НАТО. Звичайно, сепаратизм Донбасу виник не випадково, він, з одного боку, є протестом проти американського та взагалі західного засилля в Україні, а також реакцією на захоплення влади в ході Революції гідності, з другого – є реакція РФ на наміри України вступити до НАТО.

РФ, виходячи зі своїх інтересів, вважає, що НАТО переходить кордон дозволеного балансу сил, включаючи Україну до свого членства. Для РФ, на думку її політиків, це неприпустимо і вона розв'язала дурну, агресивну загарбницьку, зовсім не потрібну народам України та РФ війну задля недопущення НАТО до своїх кордонів. Для НАТО – це перемога над РФ, а для РФ – на думку її керівництва, є смертельною небезпекою для її існування. Російське керівництво вважає, що інтереси РФ вимагають вести постійну війну в Україні і цим не допускати її вступу до НАТО та домогтися від України повернення до стану позаблоковості та нейтралітету згідно з Декларацією про суверенітет України.

Такими є історичні обставини взаємовідносин НАТО, України та РФ. Водночас РФ, розпочавши свою дурну й непотрібну «гарячу» війну в

Україні, не обмежилася вирішенням питання про вступ України до НАТО, а почала брутально та агресивно пред'являти свої претензії на територіальну цілісність України, що неприпустимо не лише з точки зору міжнародного права, а й загальнолюдських цінностей, історичних традицій та звичаїв взаємного співіснування двох сусідніх держав. Поведінка РФ у цій війні не має ні логічних, ні історичних, ні соціальних виправдань. РФ перейшла межі дозволеного до свого сусіда – України. І в Україні немає іншого шляху, як домогтися вигнання агресора зі своєї території або військовим, або дипломатичним шляхом.

Інтереси України. Після розпаду СРСР Україна, як самостійна незалежна держава, опинилась між двома могутніми сусідами, що протистоять один одному – НАТО і РФ. Це зумовило об'єктивні передумови формування інтересів України за формулою «потреби – можливості». Виявилось, що, за будь-якого приєднання України до однієї зі сторін протистояння, наша країна виявляється об'єктом, військовою метою, мішенню для іншої сторони. Приєднання до НАТО зумовлює для України вибір цілей на її території з боку РФ.

Відповідно приєднання до РФ спричинить вибір цілей на території України з боку НАТО. І це об'єктивна реальність, від якої нікуди не подітися.

В умовах реальної війни не церемоняться з дипломатичним етикетом, правами людини, демократією і навіть з міжнародним правом. Будь-які військові об'єкти чи НАТО, чи РФ будуть атаковані й знищені. Саме тому Україна зобов'язана з метою самозбереження не допустити на свою територію ні НАТО, ні РФ. Однак це є можливим лише за умови нейтрального, позаблокового статусу України.

Отже, потреба військової безпеки України залежить від того, чи знайде Україна можливість забезпечити нейтралітет без вступу до військових союзів з іншими державами.

Теперішня війна на Донбасі, її продовження та припинення цілком залежать від поведінки України щодо НАТО та РФ. З іншого боку, РФ зобов'язана вивести свої війська з усієї території України, що вона розбійницьки загарбала у ході війни. Вищезазначене достатньо ускладнює вирішення питання завершення надуманої невиправданої агресивної війни з боку РФ. Її продовження загрожуватиме переростанням у третю світову війну з неоправданими наслідками для всього людства.

Проте нейтралітет України має бути не пасивним, а активним. Україна повинна мати потужну професійну армію, здатну захистити її територіальну цілісність та суверенітет.

Висновки. Аналіз інтересів НАТО та всього Заходу, РФ та України за формулою «потреби – можливості» засвідчує, що їх протистояння і суперечливість призвели до війни в Україні. Інтереси НАТО – підійти до кордонів РФ та інтереси РФ – не допустити цього підходу є чужими для інтересів України, тому що не забезпечують її безпеки, але при цьому цілком можливо знищити молодий генофонд націй як України, так і РФ.

Виходячи виключно з інтересів України, необхідно щоб РФ припинила військову допомогу самопроголошеним неконституційним квазідержавним утворенням ЛНР і ДНР і вони саморозпустилися. РФ відмовляється від формування міфічної, дурної, нахабної та історично незрозумілої та невиправдано вигаданої країни «Новоросія» і виводить свої війська з території України. Україна, своєю чергою, відмовляється від вступу до НАТО і повертається до статусу без'ядерної позаблокової нейтральної країни. Це один із підходів, який може забезпечити територіальну цілісність України. При цьому жодної федералізації та автономізації в Україні не допускати. У цьому контексті питання Криму стоїть особливою проблемою і їй має бути присвячена окрема стаття.

Щодо інтересів НАТО у його прагненні підійти до кордонів РФ, то нехай Альянс вирішує свої проблеми не за рахунок України, не за рахунок життя її населення, не за рахунок руйнування її інфраструктури, міст та сіл. Не варто забувати, що, крім відкритої фронтальної війни, існує ще війна у формі терору, проти якої виявляються безсилями навіть країни всемогутнього НАТО. Неприпустимо втягувати Україну ще й у терористичну війну, а її окремі ознаки виявляються. Інтереси України, що формуються об'єктивною її територіальною та геополітичною реальністю, вимагають її самозбереження як держави її соборності та нейтралітету, так і миролюбної антивоєнної політики – як на Заході, так і на Сході.

Виключити війну можна лише відмежувавшись від НАТО і РФ, які протистоять одне одному. Через своє географічне положення Україна має всі передумови бути європейським економічним дивом, якщо використовувати сировину Сходу, передові технології Заходу і працелюбність та освіченість, культурність народу України. Настав час через нейтралітет досягати перемоги розуму над емоціями, творення над руйнуванням.

Sirenko Vasyl. Military unions, blocks – an old form of ensuring state security

Introduction. *The history of mankind from ancient times to the present day is accompanied by ancestral tribal international conflicts, wars and other clashes. In the constant struggle, alliances, coalitions, blocs are inevitably created between the opposing parties. It must be recognized that military blocs and alliances up to a certain time ensured both the security of the peoples participating in them, as well as victories and defeats in the course of aggressive wars of aggression.*

Goal. *The article outlines a doctrinal theoretical approach to understanding the content of the war taking place in Ukraine and the possibility of its termination.*

The results. *The reasons for the war are hidden in the depths of the interests of the conflicting parties. In order to understand the content of these interests, it is necessary to imagine the content of the interest regardless of the medium. Interest is a dependence between the need to satisfy the subject's needs and the possibility of their satisfaction through the activity of the subject, the bearer of interest. Having determined the subject's needs, it is possible to determine the possibilities of their satisfaction, as well as predict the subject's activities.*

Three groups of interests regarding their carriers are highlighted: the USA and the entire West, Russia and Ukraine. It was emphasized that the further use of military alliances as an advantage of one of the conflicting parties became limited to the achievements of scientific and technological progress. The accession of Ukraine to NATO as a constitutional requirement is unconstitutional because it narrows and limits the state sovereignty of Ukraine, obliges the state power to obey a unilateral decision in international state policy. A sovereign state must be able to steer its foreign policy along an advantageous course at any time. If the Constitution obliges the state to unilaterally join NATO, limiting other areas of foreign policy, the state's sovereignty is accordingly narrowed, which is in principle unacceptable.

Conclusion. *Proceeding solely from the interests of Ukraine, it is necessary for Russia to stop providing military assistance to the self-proclaimed unconstitutional quasi-state formations of the LPR and DPR and for them to dissolve themselves. Russia renounces the historically incomprehensible and unjustifiably fictional country "Novorossiya" and withdraws its troops from the territory of Ukraine. Ukraine, in turn, refuses to join NATO and returns to the status of a nuclear-free non-aligned neutral country, which will help ensure the territorial integrity of Ukraine. However, no federalization and autonomization should be allowed in Ukraine.*

Key words: *interest, needs, sovereignty, territorial integrity, military alliances, blocs, security, danger.*